

MONARCHIA

IDEA, HISTORIA, PERSPEKTYWY

Redakcja:

Krzysztof Kofin

Mateusz Kofin

Wydawnictwo Naukowe Kofin

MONARCHIA

IDEA, HISTORIA, PERSPEKTYWY

REDAKCJA :

KRZYSZTOF KOFIN

MATEUSZ KOFIN

Redakcja:

Krzysztof Kofin

Mateusz Kofin

Recenzja naukowa:

dr hab. Wojciech Buchner, prof. AiK

prof. nadzw. dr hab. Piotr Świercz

Skład, łamanie, projekt okładki: Wydawnictwo Naukowe Kofin

Na okładce wykorzystano zdjęcie z portalu <https://pixabay.com>

© Copyright by Krzysztof Kofin, Mateusz Kofin, & Autorzy

ISBN 978-83-949450-2-2 (książka)

ISBN 978-83-949450-3-9 (ebook)

Wydawnictwo Naukowe KOFIN

Kraków 2018

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE 11

CZEŚĆ I: IDEA

TOMASZ GRZEBYK

*DUCHOWNA CZY ŚWIECKA? PROBLEM WŁADZY KRÓLEWSKIEJ W ODNIESIENIU DO MONARCHII
ANGIELSKIEJ DOBY ŚREDNIOWIECZA* 15

MARCIN ŚRAMA

*PORTRET DOBREGO CHRZEŚCIJAŃSKIEGO KRÓLA W IDEA DE UN PRÍNCIPE POLÍTICO CRISTIANO
DIEGA DE SAAVEDRY* 27

TOMASZ CHŁOPECKI

*PRAWNICY KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO HUGO KOŁŁATAJ I STANISŁAW WĘGRZECKI
WOBEC MONARCHII - WYBRANE ASPEKTY POLITYCZNO-PRAWNE* 39

DEZYDERY BARŁOWSKI

*CO Z KRÓLEWSKIEGO SYSTEMU WZIĄĆ WINIEN NOWOCZESNY POLAK? ROMANA DMOWSKIEGO SPOJ-
RZENIE NA MONARCHIĘ* 53

JAN FIEDORCZUK

*OD APOLOGII DEMOKRACJI DO REHABILITACJI MONARCHII – STOSUNEK AUSTRIACKIEJ SZKOŁY
EKONOMII WOBEC IDEI DEMOKRACJI NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH PRZEDSTAWICIELI* 67

CZĘŚĆ II: HISTORIA

MARIUSZ ZABOROWSKI

OCENA OSOBY I PANOWANIA JANA III SOBIESKIEGO 109

IGOR NIEWIADOMSKI

WALKI O KOŁOBRZEG W DOBIE WOJNY SIĘDMIOLETNIEJ NA PRZYKŁADZIE 1761 ROKU. PRZYCZYNY, PRZEBIEG, SKUTKI. ROLA MONARCHY FRYDERYKA WIELKIEGO W OBRONIE I ODBUDOWIE TWIERDZY 119

ADAM DANEK

PROTEKTOR WIELU NARODÓW: MONARCHIA FRANCISZKA JÓZEFA W POLSKIEJ MYŚLI POLITYCZNEJ I HISTORYCZNEJ 143

JACEK SKUP

OBLICZA GRZMIĄCEGO SMOKA. PROCESY PRZEMIAN USTROJOWYCH W MONARCHII BHUTAŃSKIEJ 161

IGOR SZPOTAKOWSKI

ZŁOTA ERA W HISTORII CHIN – PANOWANIE CESARZA TAIZONGA(唐太宗) Z DYNASTII TANG (唐朝) 171

RAFAŁ MIECZKOWSKI

REWOLUCJA LUTOWA I ABDYKACJA MIKOŁAJA II WE WSPOMNIENIACH JEGO WSPÓLPRACOWNIKÓW 183

KAROLINA MAĆKO

KONSEKWENCJE UPADKU IMPERIUM ROSYJSKIEGO 201

CZEŚĆ III: PERSPEKTYWY

ELŻBIETA NOWAK, PATRYCJA KRZECZKOWSKA

ELŻBIETA II – SYMBOL 1000-LETNIEJ MONARCHII W XXI W. 227

MARZENA MRUK

*KRÓLESTWO ARABII SAUDYJSKIEJ POD RZĄDAMI SALMANA BIN ABDULAZIZA AL-SAUDA
– PRÓBY BUDOWY NOWOCZESNEGO MOCARSTWA REGIONALNEGO* 249

MARCIN ŁUKASZEWSKI

MONARCHIA KONSTYTUCYJNA A STANDARDY EUROPEJSKIE. ANALIZA NA PRZYKŁADZIE MONAKO 267

BIOGRAMY 289

Igor Szpotakowski

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Złota era w historii Chin **– panowanie cesarza Taizonga(唐太宗)¹ z dynastii Tang (唐朝)**

Wprowadzenie

Każdy krąg kulturowy, jak i cywilizacyjny posiada pewien wzorzec czy też wyobrażenie idealnego władcy. Dla mieszkańców Chin, postać cesarza Taizonga z dynastii Tang niewątpliwie stała się takim ideałem konfucjańskiego monarchy, a także wzorem najwspanialszego władcy w całej historii epoki cesarskiej. Opinię taką można znaleźć w licznych biografach, historycznych ocenach, jak również współcześnie w literaturze pięknej, filmach czy serialach². Znaczny wpływ na tak łaskawą ocenę historii miały głównie dwa czynniki. Po pierwsze sam cesarz podchodził bardzo świadomie do roli, którą przed nim postawiła historia, dbał o swój wizerunek podejmując przemyślane decyzje, pragnąc zostać docenionym zarówno przez siebie współczesnych, jak i przez następne pokolenia³. Zaś po drugie, okres jego rządów, a także dziedzictwo miały ogromny wpływ na dalszy rozwój nie tylko cywilizacji chińskiej, ale również krajów sąsiednich. Inne państwa Azji Wschodniej sięgały bowiem chętnie przy organizacji swoich rządów do wzorców wypracowanych w Chinach za dynastii Tang⁴.

W Polsce, postać cesarza Taizonga z dynastii Tang, jak i jego osiągnięcia, poza wąską grupą badaczy Chin, są praktycznie nieznane. Głównym celem niniejszej pracy jest wskazanie jakie przyczyny wpłynęły na sukces jego rządów, a także co ważniejsze, próba odpowiedzi na pytanie: Czy jest możliwe wyodrębnienie pewnych uniwersalnych zasad, które powinny cechować postępowanie dobrego monarchy, biorąc za przykład chiński wzorzec władcy idealnego?

Zgłębienie tego tematu nie tylko wpłynie pozytywnie na rozwój polskojęzycznych badań nad kulturą chińską, ale także może być pomocne podczas analizy sposobu w jaki

¹Wszystkie nazwy chińskie w niniejszym artykule zapisuję za pomocą oficjalnej transkrypcji *pinyin*, zastępując tam, gdzie jest to konieczne, przestarzałą transkrypcję Wide-Gilesa i podając znaki.

²T. D'Haeseleer, *TangTaizongInKorea: TheSiegeOfAnsi*, "East Asian History", 2016, no. 40, p.2.

³H.J. Wechsler, *T'ai-Tsung (r. 626–49) the Consolidator*, in: *The Cambridge History of China, Volume 3, Sui and T'ang China, 589–906 AD, Part One, edsD.Twitchett, J.K. Fairbank, Cambridge 2008*, p.189.

⁴J.K. Fairbank, *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Gdańsk 1996, s. 74.

przedstawia się współczesnych chińskich przywódców. W mojej pracy nie będę skupiał się na szczegółowym odtwarzaniu biografii cesarza, lecz zajmę się analizą kluczowych moim zdaniem wątków i osiągnięć związanych z okresem jego panowania.

Mandat Niebios i Dynastyczny Cykl Dziejowy

Nim jednak przejdę do omówienia najważniejszych z perspektywy problemu badawczego osiągnięć cesarza, uważam za konieczne omówić pewne pojęcia nierozzerwalnie związane z filozofią chińską, dotyczące legitymizacji władzy i z władzą cesarską.

Za początek Chin cesarskich uznajemy rok 221 p.n.e., kiedy to państwo Qin pokonało inne królestwa i zjednoczyło kraj militarnie, ale także poprzez unifikację pisma, wag, miar, pieniądza oraz prawa⁵. Przez kolejne wieki dynastie zdobywały wpływy i upadały. W historii cesarskich Chin łatwo zauważyć proces, który możemy nazwać cyklicznością dziejową dynastii. By zrozumieć to pojęcie musimy odwołać się jednak najpierw do kluczowej chińskiej koncepcji filozoficznej Mandatu Niebios (*Tianming* 天命). W istocie był to sposób legitymizacji władzy. Koncepcja ta pojawiła się jeszcze za czasów poprzedzających epokę cesarską na początku panowania dynastii Zhou (*Zhouchao* 周朝), tuż po pokonaniu wcześniej panującej dynastii Shang (*Shangchao* 商朝). Potrzebowała ona zrozumiałej dla licznej grupy poddanych ideologicznej podbudowy zdobytej niedawno władzy⁶.

W myśl tej koncepcji cesarz jako Syn Niebios (*Tianzi* 天子), wstępując na tron otrzymywał od tych Niebios mandat do sprawowania władzy. Dopóki monarcha cieszył się poparciem z ich strony, panował pokój i porządek społeczny. Owy mandat władca mógł jednak stracić, postępując niemoralnie, działając na szkodę swoich poddanych lub lekceważąc swoje obowiązki. Niebiosy sygnalizowały zaś utratę mandatu przez cesarza, za pomocą powodzi, klęsk głodu, rebelii czy poprzez trzęsienia ziemi⁷.

Historię Chin cesarskich cechuje zatem cykliczność dziejowa. Upadek dynastii poprzedzał zwykle kryzys państwowy, a kraj zaczynały nękać klęski żywiołowe. Stara dynastia traciła Mandat, zaś uciskany lud buntował się i obalał ją, powołując na jej miejsce nową. Ta nowa, otrzymywała Mandat Niebios i następował okres odbudowy państwa, czas stabilności i pokoju, a ludzie mogli znów żyć dostatnio. Jednak z czasem nowa dynastia stawała się

⁵ J.K. Fairbank, *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Gdańsk 1996, s. 52-55.

⁶ K. Sarek, *Z mandatu Nieba. Podstawy sprawowania władzy politycznej w dawnych i współczesnych Chinach*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, red. E. Zajdler, Warszawa 2014, str. 38-39.

⁷ K. Sarek, *Tamże*, str. 39.

z perspektywy mieszkańców Chin starą. Powracały problemy związane z kryzysem gospodarczym, brakiem ziem uprawnych, władza traciła w oczach mieszkańców imperium Mandat Niebios i kolejny bunt doprowadzał do zmiany dynastii⁸.

Właśnie w czasach takiego dziejowego przełomu urodził się cesarz Taizong, znany jeszcze wtedy pod imieniem rodowym Li Shimin(李世民). Pochodził on z północnych klanów, jego ojciec był wpływowym urzędnikiem służącym panującej wówczas dynastii Sui (Suichao 隋朝), zaś matką była księżniczka pochodząca z jednego z koczowniczych plemion sąsiadujących z Chińczykami. Od dziecka był szkolony w walce wręcz, polował, ale otrzymał również podstawowe wykształcenie z zakresu tradycyjnej literatury i konfucjanizmu⁹.

W latach 615 – 617 miał miejsce dramatyczny wręcz upadek dynastii Sui, pojawiło się także wiele nowych pretendentów gotowych przejąć tron. Młody Li Shimin (李世民) miał zgodnie z przekazem chińskich kronik przekonać swego ojca, by zbuntować się przeciwko cesarzowi i przejąć władzę. Zebrali oni armię i pomaszerowali w kierunku stolicy, którą zdobyli po krótkim oblężeniu. Proklamowano też niedługo potem w 618 roku powstanie nowej cesarskiej dynastii – Tang. 8 lat później Li Shimin zamordował starszego brata - Dziedzica tronu i sprzymierzonego z nim drugiego z braci, a kilka tygodni po tym wydarzeniu zmusił ojca by abdykował na jego rzecz¹⁰.

W dość brutalny sposób rozpoczęły się zatem rządy, które zmieniły obraz Azji Wschodniej.

System Rządzenia

Uważam, że rozważania na temat przyczyn sukcesów Chin za panowania cesarza Taizonga należy zacząć od opisanie ówczesnego systemu rządzenia. Kwestia ta wydaje się być szczególnie istotna ze względu na fakt, że system ten przetrwał znacznie dłużej, niż władca i dynastia, która go stworzyła, co jest dowodem wagi tego dzieła.

Opracowując system działania nowego scentralizowanego rządu cesarz oparł się na doświadczeniach i błędach popełnianych przez swoich poprzedników. Istotny wydaje się fakt, że nie pozwolono na powstanie na wół niezależnych księstw udzielnych i cały kraj rządzony

⁸ D. Rogacz, *Chińskie konstruowanie historii*, „Filo-Sofija” nr 28 (2015/1/II), str.. 85-86.

⁹ A. Wright, *T'angT'ai-tsung: The Man and the Persona*, in: *Essays on T'ang Society: The Interplay of Social, Political and Economical Forces*, eds J.C. Perry, B.L. Smith, Leiden 1976, p. 20-21.

¹⁰ A. Wright, *T'angT'ai-tsung: The Man and the Persona*, in: *Essays on T'ang Society: The Interplay of Social, Political and Economical Forces*, eds J.C. Perry, B.L. Smith, dz. cyt., p. 23.

był jako jedno państwo - cesarstwo. Stworzono rozbudowany aparat państwowy oraz liczną biurokrację, które chociaż oparte na wzorach wcześniejszych dynastii, stały się z czasem o wiele bardziej złożone i rozwinięte. Formy rządu i administracji utworzone przez Tangów były w ogólnych zarysach kontynuowane przez wszystkich ich następców aż do XX w.¹¹.

Biurokracja dynastii Tang została nie tylko rozbudowana, lecz przestała również być monopolem najważniejszych rodów arystokratycznych. Stały rozwój systemu egzaminów oraz związane z tym rozpowszechnienie edukacji umożliwiły dostęp do warstwy urzędniczej większości właścicieli ziemskich. Warto zwrócić w tym miejscu uwagę, że w przeciwieństwie do niektórych innych państw gdzie przynależność do warstwy urzędniczej była dziedziczna, w Chinach epoki Tang można było się dostać do tej warstwy, przede wszystkim dzięki zdaniem egzaminom państwowym. Ten system dawał urzędnikom swego rodzaju niezależność od cesarza, podpartą pewnym autorytetem i władzą. Struktura rządu przypominała piramidę. Na wierzchołku znajdował się cesarz, którego władza była, teoretycznie, nieograniczona. Jednak w praktyce warstwa urzędnicza, jako uczeni, ograniczała go, zmuszając do liczenia się z nimi, gdyż to oni interpretowali legalność jego władzy w oparciu o klasykę konfucjańską¹². Warto też wspomnieć, że system egzaminów za dynastii Tang był bardziej rozwinięty, niż we wcześniejszych epokach. Wielu zachodnich autorów podkreśla, że system rekrutacji aparatu urzędniczego i rozbudowa biurokracji doprowadziły do powstania czegoś w rodzaju regularnej służby państwowej, co ich zdaniem miało być jednym z osiągnięć cywilizacji chińskiej¹³. Rząd tangowski ocenia się na ogół jako dobrze zorganizowany i stosunkowo sprawny. Wszystkie zasadnicze decyzje podejmowano w stolicy — Chang'anie (*Chang'an* 长安). Rząd centralny składał się z trzech głównych ciał: z Kancelarii Cesarskiej, z Sekretariatu Cesarskiego oraz z Sekretariatu do Spraw Państwowych¹⁴. Ten ostatni zaś nadzorował sześć ministerstw. Ministerstwa: służby państwowej, finansów, rytuału, armii, sprawiedliwości i ministerstwo robót publicznych. Osobnym ciałem, które istniało od czasów tangowskich, był Urząd Cenzorów, mający za zadanie kontrolowanie postępowania wszystkich urzędników, a nawet cesarza oraz składanie sprawozdań z ich działalności¹⁵.

¹¹ W. Rodziński, *Historia Chin*, Wrocław 1974, str. 181.

¹² K. Sarek, *Z mandatu Nieba. Podstawy sprawowania władzy politycznej w dawnych i współczesnych Chinach*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, red. E. Zajdler, dz. cyt., str. 41.

¹³ W. Rodziński, *Historia Chin*, dz. cyt., str. 182.

¹⁴ W. Rodziński, *Tamże*, dz. cyt., str. 181- 182.

¹⁵ J.K. Fairbank, *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Gdańsk 1996, s. 74.

System rekrutacji na stanowiska urzędnicze osłabił pozycję najbogatszych rodów arystokratycznych i wzmocnił pozycję cesarza. Było to też konieczne, ze względu na to, że na początku swoich rządów cesarz Taizong musiał umocnić pozycję swojego rodu, a osłabić dominującą pozycję rodów północno-zachodnich na cesarskim dworze. Udało mu się to i za jego rządów urzędnicy rekrutowani na najwyższe stanowiska państwowe pochodzili już ze wszystkich stron imperium¹⁶.

Do stolicy zaś, gdzie mieścił się Uniwersytet Cesarski prawie każdego roku przybywali kandydaci wysyłani z różnych prowincji, by podejść do egzaminu państwowego, a egzaminowanych przepytował czasem nawet sam cesarz. Dbął on także, by sukcesywnie zwiększać dostęp do edukacji, przebudowując już trzy istniejące szkoły, by mogły pomieścić do 2000 studentów. Utworzył też dwie nowe, Szkołę Kaligrafii i Szkołę Prawa. Miały one przyjmować i uczyć głównie przedstawicieli niższych warstw społecznych, którzy z powodu zbyt małych funduszy, jakie mogli przeznaczyć na edukację, nie mieli wielkich szans, zdać dobrze egzaminy i otrzymać wysokie stanowiska w administracji¹⁷.

Podsumowując ten wątek, cesarz Taizong jako wzór dobrego władcy był świadomy błędów popełnianych przez swych poprzedników i unikał ich powtarzania. Nie odrzucił jednak pozostawionego mu przez poprzednie dynastie dziedzictwa i umiejętnie je wykorzystał. Zwrócił także szczególną uwagę na tworzenie wykształconych i świątłych elit państwowych, urzędników których cenił znacznie wyżej niż najbogatsze rody arystokratyczne. Te wszystkie czynniki zaś wpłynęły moim zdaniem na sprawność i skuteczność jego administracji.

Ekonomia i społeczeństwo

Cesarz analizując doświadczenia historii lat ostatnich zdawał sobie sprawę, że główną przyczyną upadku Sui było powstanie chłopskie, i rozumiał, iż ugruntowanie jego panowania wymaga odpowiedniego rozwiązania wszystkich aspektów problemu agrarnego. Dlatego też niemal od początku swojego panowania powrócił do polityki równomiernego podziału ziemi. Zarządzono rozdanie chłopom ziemi leżącej odłogiem, której powierzchnia powiększyła się znacznie w okresie chaosu po upadku Sui. W zamian za ziemię chłop był zobowiązany do rocznego podatku ze zboża i tkaniny jedwabnej. Mógł on podjąć się większego wymiaru pra-

¹⁶H.J. Wechsler, *T'ai-Tsung (r. 626–49) the Consolidator*, in: *The Cambridge History of China, Volume 3, Sui and T'ang China, 589–906 AD, Part One*, eds D. Twitchett, J.K. Fairbank, dz. cyt., p. 202.

¹⁷H.J. Wechsler, *Tamże*, p. 213-214.

cy przymusowej i tym samym obniżyć wysokość podatku spłacanego w ziarnie i jedwabiu lub zwolnić się z pracy przez zwiększenie podatku w jedwabiu¹⁸.

Polityka wyrównania ziemi miała niestety pewne ograniczenia. Po pierwsze można było przeprowadzić ją jedynie w niektórych prowincjach. Północno-wschodnie regiony imperium były dość słabo kontrolowane i wpływ władzy był tam za mały, by ta wyrównawcza polityka mogła być w pełni realizowana. Cesarz nie zmierzał też w swoich działaniach do ograniczania majątków prywatnych w rękach możnych rodów lub zapobiegania ich wzrostowi. Duże ilości ziemi pozostały także w rękach świątyni buddyjskich i taoistycznych¹⁹. Nie była to zatem rewolucja, a jedynie zagospodarowywanie nieużytków. Rozwiązało to jednak z pewnością problem nierówności w dostępie do ziemi, przynajmniej w okresie panowania cesarza Taizonga. Zasadniczą motywacją tej polityki było nie tylko dążenie do łagodzenia sprzeczności społecznych, lecz również do zapewnienia rządowi stałych dochodów oraz równocześnie zachowania w tym celu pokaznej warstwy wolnego chłopstwa, płacącego podatki i wykonywającego pracę przymusową. Podatki zaś były umiarkowane w myśl powiedzenia Taizonga, które przytacza Witold Rodziński, że:

„niebezpieczne jest obciążanie ludu nadmierną ilością pracy przymusowej. Cesarz, który pobiera zbyt uciążliwe podatki, podobny jest do człowieka zjadającego własne ciało: kiedy całe ciało zostało zjedzone — człowiek umiera”²⁰.

Taka postawa cesarza jest przykładem wypełniania przez niego zadania jakiego musi sprostać dobry władca, ponieważ nierównomierny podział dóbr pomiędzy członków społeczeństwa był jednym z największych problemów cesarskich Chin. Zadaniem dobrego monarchy w myśl klasycznych myślicieli chińskich było zaś dbanie o interesy słabszych członków narodu, niedopuszczenie do nadmiernego rozwarstwienia społeczeństwa, nakładanie niskich podatków, a także zapewnienie swoim poddanym dachu nad głową i możliwości zdobycia pożywienia²¹.

Polityka wyrównania ziemi mimo licznych ograniczeń doprowadziła do wzrostu produkcji rolnej, wcześniej notującej znaczny spadek ze względu na chaos po upadku dynastii Sui. Stabilność finansowa rządu oparta na tej podstawie przetrwała przeszło sto lat²². Postępując w oczekiwany przez innych sposób, cesarz wpasowywał się zatem we wzór idealnego władcy. Polepszając sytuację chłopów, a zatem tej warstwy, która płaciła największe podatki, był w stanie ustabilizować gospodarkę i ukrócić niepokoje społeczne.

¹⁸W. Rodziński, *Historia Chin*, dz. cyt., str. 184.

¹⁹M.E. Lewis, *China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty*, Cambridge, London 2009, p.121-122.

²⁰W. Rodziński, *Historia Chin*, dz. cyt., str. 184.

Dbął o interesy ludu, nie robił on tego jednak kosztem arystokracji, dzięki czemu nie musiał obawiać się buntu żadnej z warstw społeczeństwa.

Prawo

W cesarskich Chinach kodeks prawny był postrzegany jako zapisana wola cesarza. W momencie wstąpienia na tron każda nowa dynastia ogłaszała zbiór praw tworzący ramy prawne jej rządów. Chińskie dynastie ogłaszały zbiory praw już w epoce Walczących Królestw²³. Jednak najwcześniejszym znanym badaczom zbiorem zachowanym w całości jest dopiero Kodeks Tang²⁴. Kodeks ogłoszony w roku 637, za rządów cesarza Taizonga, bez wątplenia możemy nazwać jednym z najdonioślejszych pomników prawa nie tylko w historii Chin, ale całego świata. Pomimo upadku dynastii Tang, struktura i pewne treści kodeksu przetrwały, by stanowić podstawę systemu prawnego każdej dynastii rządzącej w Chinach, aż do czasów powstania Republiki Chińskiej, a pewne jego ślady możemy zauważyć nawet we współczesnym prawie ChRL²⁵. Skupiał się przede wszystkim na przepisach karnych i administracyjnych, zaś w znacznie mniejszym stopniu poruszał kwestie prawa handlowego czy prawa umów²⁶.

Być może najważniejszy jest jednak fakt, że Kodeks Tang stanowił ostateczną syntezę dwóch zwalczających się od wieków w filozofii chińskiej wizji prawa: legistycznej i konfucjańskiej; wybierając to co najlepsze i najbardziej potrzebne z każdej z nich²⁷.

Dzieło stworzone przez cesarza przedstawia program niezwykle stabilnego, skutecznego systemu zarządzania, który przetrwał ponad 1300 lat. Wprowadzało ono harmonię, dając przyzwolenie na równoległe istnienie dwóch do tej pory zwaśnionych ze sobą wizji chińskiego prawa i państwa. Pozwala to nakreślić wizję monarchy jako dobrego władcy, które nie wyrzeka się tradycji, jednak nie jest on jej też ślepo posłuszny, ponieważ umiejętnie dostosowuje ją do siebie współczesnych czasów.

²¹K. Sarek, *Z mandatu Nieba. Podstawy sprawowania władzy politycznej w dawnych i współczesnych Chinach*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, red. E. Zajdler, dz. cyt., str. 42.

²²W. Rodziński, *Historia Chin*, dz. cyt., str. 185.

²³M.E. Lewis, *China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty*, dz.cyt., p. 50.

²⁴T. Brook, J. Bourgon, G. Blue, *Historia chińskich tortur*, Warszawa 2010, s. 49.

²⁵H. Windrow, *A Short History of Law, Norms, and Social Control in Imperial China*, "Asian-Pacific Law & Policy Journal" 2006, vol.7, issue 2, p. 283-284.

²⁶M.E. Lewis, *China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty*, dz.cyt., p. 50.

²⁷H. Windrow, *A Short History of Law, Norms, and Social Control in Imperial China*, "Asian-Pacific Law & Policy Journal" 2006, vol.7, issue 2, p. 284.

Dziedzictwo

W przeciwieństwie do poprzednich dynastii, Chiny epoki Tang, na wschód, południe i południowy zachód od swoich granic, musiały stawić czoło obcym nacjom budującym w tym okresie swoją państwowość. Owe nowe państwa zostały zorganizowane na wzór chiński, choć na mniejszą skalę. Ich władcy przyjęli chiński system filozoficzny, a w przypadku Korei, Japonii, Wietnamu i Nanzhao (obecnie jest to prowincja Yunnan w południowo-zachodnich Chinach) również pismo i pewne rozwiązania prawne²⁸.

W Korei kopiowano masowo instytucje tangowskie, a organizacja rządu koreańskiego opierała się praktycznie całkowicie na wzorach chińskich, zaś kontakty z Japonią doprowadziły do prawie globalnego przejścia kultury chińskiej, która zaczęła oddziaływać na niemal wszystkie aspekty życia tego kraju²⁹. Coraz szerszy zakres stosunków z innymi częściami świata był niewątpliwie bardzo korzystny dla dalszej ewolucji kultury chińskiej, wzbogacając ją o nowe pierwiastki.

Za dynastii Tang wzrosło również znaczenie międzynarodowego handlu i buddyzmu, które zaowocowało obecnością dużej liczby kupców, studentów i pielgrzymów. Ludność zagraniczna skupiała się głównie w dużych miastach, gdzie obcokrajowcy zaczęli odgrywać dominującą rolę uczestnicząc w procesie pożyczania pieniędzy i zapewniania wszelkiego rodzaju rozrywek³⁰.

Wzmożony handel i wymiana kulturowa wzdłuż miast Jedwabnego Szlaku sprawiły, że ówczesna stolica - Chang'an, stała się wielką międzynarodową metropolią na niebywałą na te czasy skalę. Ludność stolicy wynosić miała prawie 2 mln. Najbardziej godny uwagi był zaś kosmopolityczny charakter tego miasta. Obcowali tu ze sobą swobodnie ludzie ze wszystkich stron Azji. Był to swoisty tygiel narodowości, odzwierciedlający, niespotykaną później w historii Chin, tangowską politykę całkowitej tolerancji oraz gościnności wobec cudzoziemców³¹.

Zapiski rozmów cesarza z jego ministrami, były ulubioną lekturą, a także wzorem postępowania, nie tylko dla wielu władców chińskich, ale również japońskich³². Stał się on niedoścignionym przez jego następców wzorem, jego wielkie dziedzictwo wpłynęło

²⁸ M.E. Lewis, *China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty*, dz.cyt., p. 146.

²⁹ W. Rodziński, *Historia Chin*, dz. cyt., str. 190.

³⁰ M.E. Lewis, *China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty*, dz.cyt., p. 147.

³¹ W. Rodziński, *Historia Chin*, dz. cyt., str. 187.

³² Arthur F. Wright podaje jako przykład m.in. „zjednoczyciela Japonii” - Ieyasu Tokugawę (żył w latach 1543-1616), zob. A. Wright, *T'angT'ai-tsung: The Man and the Persona*, in: *Essays on T'ang Society: The Interplay of Social, Political and Economical Forces*, eds J.C. Perry, B.L. Smith, dz. cyt., p. 18.

niewątpliwie na popularyzację kultury chińskiej w regionie, a okres jego panowania został okrzyknięty Złotym Wiekiem w chińskiej historii. Spełnił więc kolejny obowiązek³³ chińskiego władcy, zadbał bowiem o wzrost potęgi i zamożności Chin, a także rozszerzył obszar objęty wpływem chińskiej cywilizacji.

Wnioski końcowe: Czynniki wpływające na skuteczność rządów i uniwersalne zasady

Współcześnie wielu zachodnich naukowców³⁴ podkreśla fakt, że cesarz Taizong w rzeczywistości nie był aż tak dobrym władcą, jak opisują go chińskie kroniki. Wskazuje się, że za swoich rządów ponosił porażki i popełniał błędy, o czym nie wspominają wprost konfucjańscy historycy. Zgadzam się z oceną tych naukowców, jednak uważam, że analizując postać cesarza Taizonga jako chińskiego wzoru władcy idealnego, nie jest to dla nas okoliczność istotna. Wydarzenia historyczne, są tylko tłem dla mitu konfucjańskiego władcy, będącego wzorem dla kolejnych pokoleń i wciąż obecnego w umysłach mieszkańców Azji Wschodniej. Ten mit nie wynika bezpośrednio z wydarzeń historycznych, ale z ich interpretacji, zaś dla Nas najważniejszy jest sposób w jaki biografia Taizonga została dopasowana do wzorca władcy idealnego.

Starając się zatem odpowiedzieć na pytanie jakie czynniki wpłynęły na sukces rządów cesarza należy wskazać jego osobiste predyspozycje charakteru, które przełożyły się na fakt, że potrafił on wykorzystać odpowiednio moment i przejąć władzę. Jednak nie utrzymałby on jej, gdyby nie refleksja historyczna nad przyczynami upadku poprzednich dynastii i zastosowanie skutecznych jak na tamte czasy rozwiązań. Oparł on też swoje rządy, nie na arystokracji, lecz na korpusie urzędniczym wybieranym głównie na podstawie zdanego egzaminu państwowego, co w tamtych czasach było rewolucyjnym pomysłem. Cesarz bardzo dbał o dobór urzędników, był otwarty na upomnienia z ich strony i starał się zaradzić wielu problemom, które nękały rządzone przez niego państwo. Polepszając sytuację chłopów, a zatem tej warstwy, która płaciła największe podatki, ustabilizował gospodarkę i ukrócił niepokoje społeczne. Dzięki otwartości Chin za jego panowania na obce kultury i handel z nimi, kraj mógł się bogacić, a dominująca cywilizacyjnie wówczas kultura chińska mogła rozszerzyć swe wpływy na kraje ościenne. Ogłoszony za jego panowania kodeks miał za zadanie zapew-

³³ K. Sarek, *Z mandatu Nieba. Podstawy sprawowania władzy politycznej w dawnych i współczesnych Chinach*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, red. E. Zajdler, dz. cyt., str. 42.

³⁴Taki pogląd wyrażają m.in. Arthur Wright i Tineke D'Haeseleer, zob. T. D'Haeseleer, *TangTaizongInKorea:TheSiegeOfAnsi*, "East Asian History", 2016, no. 40, p.2.; zob. też A. Wright, *T'angT'ai-tsung: The Man and the Persona*, in: *Essays on T'ang Society: The Interplay of Social, Political and Economical Forces*, eds J.C. Perry, B.L. Smith, dz. cyt., p. 17-19.

nić harmonię i sprawiedliwość, ale również chronił obywateli przed arbitralnością organów państwowych i umiejętnie łączył w sobie idee różnych chińskich koncepcji filozoficznych.

W artykule wskazałem, jakie przyczyny wpłynęły na sukces jego rządów i jakie działania cesarza wypełniały postawione przed nim zadania. Dzięki szczegółowej analizie udało się co ważniejsze, wyróżnić pewne uniwersalne zasady, które powinny cechować postępowanie dobrego monarchy.

Podsumowując, dobry władca, patrząc na przykład chiński, powinien być świadomy błędów popełnianych przez swych poprzedników i unikać ich powtarzania. Ważne jest również, by zwrócił szczególną uwagę na tworzenie wykształconych i światłych elit państwowych oraz by dbał o interesy tej klasy społecznej, której podatki stanowią największą część budżetu. Dobry monarcha powinien być także tolerancyjny i otwarty na inne kultury, ponieważ utrzymywanie licznych stosunków międzynarodowych i poznawanie odmiennych od własnej kultur, może okazać się pomocne podczas poszukiwań rozwiązania problemów dławiących własne państwo i społeczeństwo.

Bibliografia

Brook T., Bourgon J., Blue G., *Historia chińskich tortur*, tłum. I. Stąpor, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2010.

D'Haeseleer T., *Tang Taizong In Korea: The Siege Of Ansi*, "East Asian History", 2016, no. 40, p.1-17.

Fairbank J.K., *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, tłum. T. Lechowska, Z. Słupski, Wydawnictwo MA-RABUT, Gdańsk 1996.

Rodziński W., *Historia Chin*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo, Wrocław 1974.

Lewis M.E., *China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, London 2009.

Rogacz D., *Chińskie konstruowanie historii*, „Filo-Sofija” nr 28 (2015/1/2), str. 77-90.

Sarek K., *Z mandatu Nieba. Podstawy sprawowania władzy politycznej w dawnych i współczesnych Chinach*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, red. E. Zajdler, Wydawnictwo Dialog, Warszawa 2014.

Wechsler H.J., *T'ai-Tsung (r. 626–49) the Consolidator*, in: *The Cambridge History of China, Volume 3, Sui and T'ang China, 589–906 AD, Part One*, eds D. Twitchett and J.K. Fairbank, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Windrow H., *A Short History of Law, Norms, and Social Control in Imperial China*, "Asian-Pacific Law & Policy Journal" 2006, vol.7, issue 2, p. 244-301.

Wright A., *T'ang T'ai-tsung: The Man and the Persona*, in: *Essays on T'ang Society: The Interplay of Social, Political and Economical Forces*, eds J.C. Perry and B.L. Smith, E.J. Brill, Leiden 1976.

Streszczenie:

Postać cesarza Taizong'a z dynastii Tang, dla mieszkańców Chin jest niewątpliwie ideałem konfucjańskiego monarchy, a także wzorem najwspanialszego władcy w całej historii epoki cesarskiej. W Polsce jego postać, jak i osiągnięcia, poza wąską grupą badaczy Chin, są praktycznie nieznane.

W artykule wskazano jakie czynniki wpłynęły na sukces rządów cesarza, a także co ważniejsze, zostały wyodrębnione pewne uniwersalne zasady, które powinny cechować postępowanie dobrego monarchy, biorąc za przykład chiński wzorzec władcy idealnego.

Słowa kluczowe: Tang Taizong, złota era, historia Chin, monarchia chińska, dynastia Tang

Summary:

The figure of Emperor Taizong of Tang, for Chinese is undoubtedly the model of a Confucian-inspired monarch. The greatest ruler in the entire history of the imperial era. In Poland, his character and achievements, apart from a narrow group of Polish sinologists, are considered as an unknown.

The article indicates what factors influenced the success of the emperor's reign, and more importantly, points some universal principles, which, according to the Chinese vision of a ideal monarch, should characterize the behavior of a good ruler.

Keywords: Tang Taizong, golden age, chinese history, Chinese imperial monarchy, Tang dynasty